Andrea Pastuchová Neumannová

Vybrané podporné a záťažové faktory vo vybraných zložkách MV SR po mimoriadnej udalosti

Anotácia: Autorka sa vo vedeckej štúdii venuje podporným a záťažovým faktorom zo psychosociálneho hľadiska vo vybraných zložkách MV SR pri zásahu integrovaného záchranného systému (ďalej len IZS) po mimoriadnej udalosti. Analyzuje vybrané kategórie súvisiace s problematikou - ide o mimoriadnu udalosť, psychologické osobitosti krízy a záťaže v kontexte náročného zásahu pri IZS, vybrané charakteristiky IZS a poukazuje na potrebu poskytovania psychosociálnej podpory v radoch profesionálov vybraných zložiek MV SR. Na základe dotazníkového šetrenia uvádza niektoré zistenia v súvislosti so záťažovými a podpornými faktormi v profesii príslušníka HaZZ a príslušníka PZ pri a po zásahu pri mimoriadnej udalosti. Vedecká štúdia vychádza z čiastkovej vedeckovýskumnej úlohy Psychosociálna podpora pre vybrané zložky MV SR po mimoriadnej udalosti (VÝSK. 252).

Kľúčové slová: mimoriadna udalosť, záťaž, psychosociálna podpora

Úvod

Mimoriadnu udalosť predstavuje krízový ohrozujúci jav, ktorý vzniká, prebieha v konkrétnom čase a priestore a rôznou intenzitou ohrozuje život, zdravie a majetok ľudí. Vo väčšine prípadov vyvoláva situácie, ktorých riešenie vyžaduje špecifický zásah profesionálov, ktorí priebeh, osobitne následky mimoriadnej udalosti registrujú. Z uvedenej reality je zrejmé, že prostredie mimoriadnej udalosti významným spôsobom determinuje prežívanie a správanie (psychiku)[1] týchto subjektov. Pri objektivizácii uvedeného konštatovania si dovoľujeme uviesť, že systémovo, prostredie mimoriadnej udalosti vytvára celý rad komponentov (situácie, udalosti, subjekty, čas, priestor s okolím). Tieto komponenty svojimi prejavmi a vzťahmi v čase a priestore (vrátane okolia) ovplyvňujú vznik špecifických foriem prostredí (politické, geografické, demografické, bezpečnostné, psychické). Mimoriadna udalosť (*ang. disaster*) je situácia, ktorá sa označuje aj ako katastrofa (*ang. catastrophe*), krízová situácia (*ang. crisis situation*), nešťastie (*ang. accident*), prípadne tieseň (*ang. emergency*).

V zmysle zákona o civilnej ochrane (*č.42/1994 Z.z. o civilnej ochrane v z. n. p.*) je na Slovensku definovaná mimoriadna udalosť *ako živelná pohroma, havária, katastrofa, ohrozenie verejného zdravia II. stupňa alebo teroristický útok a na riešenie takej situácie môže byť vyhlásená mimoriadna situácia, ktorá si vyžaduje zabezpečenie postupov, nástrojov, zdrojov, síl a prostriedkov krízového riadenia*. Túto legálnu charakteristiku akceptuje v Slovenskej republike celý rad odborníkov. Napríklad, rešpektujúc objekt a predmet skúmania, kategóriu mimoriadna udalosť vymedzujú ako *jav, dej, alebo proces, spätý s neočakávaným a často s neočakávateľným zlomom, zvratom v podmienkach existencie systému, skokom v jeho kvalitatívnom vývoji, jav, vychyľujúci systém z normálnej dynamickej rovnováhy. Dochádza pri ňom k nežiaducemu uvoľňovaniu kumulovaných hmôt a energií, narušeniu informačných tokov a štrukturálnemu usporiadaniu systému. Dochádza k deštrukcii systému, k narušeniu jeho funkcieschopnosti a jeho odolnostných hraníc, jeho tvaru a obsahu doposiaľ neobvyklou, mimoriadnou intenzitou javu, deja. V teoretických prístupoch krízového manažmentu je v súčasnosti považovaný pojem „mimoriadna udalosť“ za synonymum pojmu*

[1] Prežívanie je vnútorný svet človeka, ktorý je pomocou sebapozorovania dostupný iba jemu samému. Správanie je súhrn všetkých vonkajších, pozorovateľných prejavov človeka, sú prístupné aj iným ľuďom.

kríza i za synonymum jedného z jej štádií, teda akútneho štádia krízy, ale tiež ako konkretizovaný výraz prebiehajúcej krízy.[2]

Pre objektívne hodnotenie mimoriadnej udalosti je potrebné posúdiť rôzne faktory, ktoré ju popisujú.

Tabuľka 1 Faktory MU

MIESTO PRIESTOR	GEOLOGICKÁ, GEOGRAFICKÁ, PRIEMYSLOVÁ, SOCIÁLNA , NÁRODNOSTNÁ, SÍDELNÁ **LOKALIZÁCIA**
ČASOVÝ FAKTOR	KONKRÉTNY ČASOVÝ ÚSEK, V KTOROM PREBIEHA DEŠTRUKČNÝ PROCES
PRÍČINA	ZDROJ A PODSTATA MECHANIZMU DEŠTRUKČNÉHO DEJA (FYZIKÁLNA, CHEMICKÁ, SOCIÁLNA A POD.)
INTENZITA	VEĽKOSŤ, SILA A INTENZITA DEŠTRUKČNÉHO DEJA – VZŤAH K ODOLNOSTI, ZRANITEĽNOSTI, SPOĽAHLIVOSTI SYSTÉMU
NÁSLEDKY	DEŠTRUKČNÉ NÁSLEDKY, STRATY NA ŽIVOTOCH, POČTY ZRANENÝCH, NEZVESTNÝCH, ŠKODY NA MAJETKU, MIERA ZNIČENIA ÚZEMIA A POD.
RIZIKOVOSŤ	HODNOTA NEBEZPEČNOSTI A ZÁVAŽNOSTI DEŠTRUKČNÉHO DEJA PODĽA VOPRED PRIJATÝCH KRITÉRIÍ A STUPNICE
PRIPRAVENOSŤ OHROZENÉHO SYSTÉMU	POHOTOVOSŤ A AKCIESCHOPNOSŤ OHROZENÉHO SYSTÉMU; VYUŽIŤ VLASTNÉ OBRANNÉ A REŠTRIKČNÉ MECHANIZMY, PRIPRAVENOSŤ PRACOVNÍKOV

Zdroj: Buzalka J., 2012. Teória bezpečnostných rizík, s. 33.

1 Kríza, katastrofa

Psychológia kríz a katastrof sa v odbornej literatúre pomenúva rôzne, stretli sme sa aj so psychológiou katastrof, psychológiou mimoriadnych udalostí a pod.

[2] BUZALKA, J. 2008. Krízový manažment vo verejnej správe, s. 11.

Ide o relatívne novú aplikovanú psychologickú disciplínu, ktorá sa intenzívne rozvíja v ostatných 20 rokoch spolu s krízovým riadením. Jedným z okruhov jej obsahu je aj problematika poskytovania pomoci v čase krízy a ohrozenia. Využíva poznatky zo psychológie, urgentnej medicíny a medicíny katastrof, krízového riadenia, sociálnej a krízovej komunikácie, sociológie, etiky, sociálnej práce a ďalších.

V systémovom vyjadrení sú riziká a ohrozenia kategórie, pomocou ktorých je možné vymedziť narušenie bezpečnosti v štáte. Riziko vyjadruje možnosť ohrozenia dôsledkami rôznych udalostí a krízových javov. Konkrétne predstavuje očakávané škody a straty (na životoch, zdraví, majetku, v ekonomike, morálke a pod.) zavinené spoločenskou situáciou, zmenou vonkajších a vnútorných podmienok, spôsobené aktivitami v konkrétnom priestore a čase[3].

Havárie, katastrofy, prírodné i antropogénne mimoriadne udalosti predstavujú permanentné ohrozenie spoločnosti, nakoľko svojou možnou nepredvídateľnosťou a intenzitou mávajú rozsiahly negatívny dopad na celkové spoločenské fungovanie krajiny. Základnou povinnosťou štátu je poskytovanie ochrany a pomoci obyvateľom, ktorí sa ocitli v krízovej situácii vzniknutej v dôsledku mimoriadnej udalosti. Každý štát ma na základe svojej platnej legislatívy vytvorenú štruktúru bezpečnostného systému, ktorý sa aktivizuje v prípade vzniku krízovej situácie za účelom pomoci a ochrany poškodeným následkami mimoriadnej udalosti.

Krízová situácia („emergency, crisis situation“) je typ mimoriadnej udalosti (MU), ktorej dôsledkom sa vyhlasuje stav ohrozenia, núdzového stavu, stav ohrozenia štátu alebo vojnový stav. Sú pri nej ohrozené dôležité hodnoty, záujmy či majetok štátu a jeho občanov. Hroziace nebezpečie nemožno odvrátiť a spôsobené škody nemožno odstrániť bežnou činnosťou orgánov verejnej moci, ozbrojených síl a bezpečnostných zborov, záchranných zborov, havarijných a iných služieb, právnických a fyzických osôb.[4]

Krízová situácia je udalosť, ktorá sa výrazne odzrkadľuje na našom správaní. Tento jav so sebou nesie isté typické znaky. V súvislosti s výkonom vybraných profesií (policajt, hasič, osoby v krízovom riadení a pod.) nám vystupuje do popredia skutočnosť, že ide o nutnosť bezodkladne a okamžite riešiť veci pod nejakým časovým tlakom, prítomná je aj vysoká miera zodpovednosti a bežne sa pri riešení takejto situácie používajú pojmy - neodkladné riešenie, časová tieseň. Pri pracovnom výkone sa stretávame s možným ohrozením, ohrozenie vyplývajúce z mnohých faktorov (vonkajších, vnútorných). Spoločné pre tieto profesie a pre ľudí ktorí vstupujú do riešenia krízovej situácie je osobná angažovanosť v procese pomáhať. Zároveň do popredia vystupuje ich vzájomná spolupráca a komunikácia pri vzniku MU a krízovej situácie.

Ako poznáme, že sa naozaj nachádzame v krízovej situácii - charakterizuje ju týchto deväť bodov:

- subjektívny alebo i objektívny zážitok prekvapenosti (nie vždy nutne neočakávanosť) situácie,
- rýchly spád udalostí bez väčšej možnosti ho v prvej chvíli ovplyvniť,
- nedostatok informácií, prípadne bez možnosti si ich overiť v dobe, kedy je nutné sa rozhodnúť,
- nižšia miera informovanosti v porovnaní s druhou stranou (alebo minimálne tento názor),
- významnosť situácie pre ďalší profesijný/osobný/sociálny kredit,

[3] LISOŇ, M., VAŠKO,A. 2020. Hrozby a riziká- objekty spravodajského záujmu, s. 3 - 15.
[4] VYMĚTAL, Š. 2009. Krízová komunikace a komunikace rizika, s. 16.

- vysoká miera zodpovednosti za výsledok (prípadne priamo osobná/ formálna zodpovednosť),
- nemožnosť ovplyvniť okolie v nahliadaní na zvolené správanie,
- strach z ďalšieho vývoja situácie,
- zážitok vnútornej paniky.[5]

Krízová situácia je situácia, ktorá môže ohroziť alebo ohrozuje ľudské zdravie alebo môže spôsobiť škody na majetku.[6]

Tabuľka 2 Rozdelenie krízových situácií[7]

S Y S T É M		
Ochrany občanov, majetku a životného prostredia	Vnútornej bezpečnosti	Obrany štátu
KRÍZY VYVOLANÉ PRÍRODNÝMI ČINITEĽMI		KRÍZY SPÔSOBENÉ ĽUDSKÝMI ČINITEĽMI
	SEKUNDÁRNE KRÍZY	
• Voda • Sucho • Oheň • Víchrice • Lavíny • Zosuvy pôdy • Zemetrasenia • Sopečná činnosť	• Chaos • Epidémia • Hladomor	• Civilizačné krízy • Ekológia, sociálne javy... • Priemyselné havárie • Terorizmus • Vojnové konflikty

Zdroj: ŠIMÁK, L. 2015; spracované autorkou.

V súlade s našim poznaním si dovoľujeme uviesť, že je náročné vytvoriť definíciu krízy s vysokým stupňom všeobecnosti vo svojom obsahu a komplexnosti vo svojom rozsahu. My pre potreby tejto práce *krízu* vnímame ako niečo, čo má alebo môže mať pre nás skôr negatívny dopad, čo nás ohrozuje, čo spôsobuje materiálne škody, rozvrat, ľudské nešťastie a tragédie. Zároveň je však kríza šancou a zdrojom zmeny, spôsob ako sa skutočnosť viac alebo menej dynamicky vyvíja v prospech, či neprospech jedného alebo viacerých prvkov zložitého komplexu prírodných, spoločenských, technických a ďalších javov.[8]

V dôsledku čoraz častejšie sa vyskytujúcich prírodných a človekom spôsobených katastrof sa štáty na celom svete začali zaoberať manažmentom rizík, ktorý identifikuje možné hrozby, ktoré ohrozujú obyvateľov, analyzuje ich a prijíma opatrenia na ochranu života, zdravia, majetku a životného prostredia.

Pre zvládnutie jednotlivých krízových javov je potrebné disponovať istými poznatkami o správaní systémov, ich funkciách a nadväznostiach. V prípade mimoriadnych udalostí (živelných pohrôm) je možné ťažko predvídať ich vznik a celkový priebeh. Z tohto dôvodu je

[5] EVANGELU, J. E. 2013. Krizová komunikace: Efektivní zvládání krizových a zátěžových situací, s. 35 - 36.
[6] BADIRU, A. B., L. RACZ. 2014. Handbook of Emergency Response: A Human Factors and Systems Engineering Approach.
[7] ŠIMÁK, L. 2016. Krízový manažment vo verejnej správe, s. 55.
8 ŠIMÁK, L. 2016. Krízový manažment vo verejnej správe, s. 37.

nevyhnutná existencia špecifického druhu manažmentu, ktorý sa zaoberá práve touto problematikou, ide o krízový manažment.[9]

Pri nešťastných udalostiach je dôležité vedieť vyhodnotiť závažnosť situácie a schopnosť určiť, ktoré záchranné zložky budú vyslané k riešeniu krízových situácií. Pri nešťastných udalostiach sa rozlišujú dva základné typy, a to:

- nepredvídaná udalosť, väčšinou spôsobená človekom (v tomto prípade môže ísť aj o plánovaný čin) so zohavenými mŕtvymi či zranenými osobami, sprevádzaná zmätkom a vnímaným ohrozením života. Viditeľné následky sú čoskoro odstránené, väčšinou pretrváva krivda a nespravodlivosť. Takýmto typom udalosti môže byť dopravná nehoda, teroristický útok alebo vojnové konflikty.
- Niekedy môže ísť aj o predvídateľnú udalosť, ktorá je väčšinou spôsobená prírodou a ktorá je sprevádzaná bezmocnosťou. Viditeľné následky sú dlhodobého charakteru. Takýmto typom udalosti môžu byť udalosti spôsobené prírodnými činiteľmi.[10]

Medzi **najčastejšie sa vyskytujúce riziká na území Slovenskej republiky** patria:

- povodne (v poslednom období najmä prívalové povodne);
- zosuvy pôdy;
- snehové kalamity;
- veterné smršte;
- požiare;
- nebezpečné látky (úniky, nálezy, skládky).

Dokumenty EÚ zaoberajúce sa rizikami:

- Európska bezpečnostná stratégia,
- Stratégia vnútornej bezpečnosti EÚ,
- Stratégia EÚ pre adaptáciu na zmenu klímy,
- Nové rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 1313/2013/EÚ zo 17. decembra 2013 o mechanizme Únie v oblasti civilnej ochrany

Niektoré dokumenty SR zaoberajúce sa rizikami:

- Operačný program Kvalita životného prostredia na obdobie 2014 – 2020 schválený uznesením vlády SR č.175 zo 16. apríla 2014,
- Správa o bezpečnosti Slovenskej republiky za rok 2012 schválená uznesením vlády SR č. 325 z 26. júna 2013,
- Bezpečnostná stratégia SR,
- Stratégia adaptácie SR na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy schválená uznesením vlády č. 148 z 26. marca 2014[11].

Za významné v problematike krízových situácii a mimoriadnych udalosti považujeme *Nariadenie Ministerstva vnútra SR z 13. januára 2017 o plnení úloh pri príprave na krízové situácie a pri ich riešení,* ktoré nadobudlo účinnosť 1. februára 2017 a ktoré bolo vydané na zabezpečenie jednotného postupu v pôsobnosti Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pri plnení úloh pri príprave na krízové situácie a pri ich riešení.

2 Integrovaný záchranný systém (IZS)

Bezpečnosť SR je zložená z prvkov politických, ekonomických, humanitných, právnych, sociálnych, kultúrnych, historických, vojensko-strategických, vnútrobezpečnostných a ekologických a ich vzájomných väzieb. Predstavuje mnohorozmerný, štruktúrovaný systém, ktorý má chrániť:

[9] ŠIMÁK, L. 2016. Krízový manažment vo verejnej správe. s. 17.
[10] BAŠTECKÁ, B. et al. 2013. Psychosociální krizová spolupráce. 1. vyd.
[11] Bezpečnostné riziká. [online].[cit. 2021.02.20] Dostupné z: http://www.minv.sk/?Bezpecnostne_rizika

- život, slobodu a majetok občana,
- spoločnosť s jej duchovnými a materiálnymi hodnotami,
- štát ako celok.

Úroveň bezpečnosti je veľmi úzko spojená s reálnymi potrebami spoločnosti, ktorá sa chce bezpečne cítiť a s aktuálnymi potencionálnymi hrozbami na jednej strane i s medzinárodným kreditom, ekonomickými možnosťami, technologickými predpokladmi, ľudským potencionálom a radom ďalších predpokladov na druhej strane.[12]

V mnohých krajinách je IZS budovaný na základe platnej národnej legislatívy. V Slovenskej republike je základným právnym predpisom pre IZS zákon č. 129/2002 Z. z. Podľa tohto zákona je IZS koordinovaný postup jeho zložiek pri zabezpečovaní ich pripravenosti a pri vykonávaní činností a opatrení súvisiacich s poskytovaním pomoci v tiesni. Ide teda o rýchlu aktiváciu a zásah záchranných subjektov, ktorý koordinovane a efektívne využívajú všetky prostriedky pre zabezpečenie bezodkladnej nevyhnutnej pomoci v tiesni.

IZS vytvára zásadné predpoklady pre systémovú zmenu v krízovom manažmente vo verejnej správe, v organizácii, zabezpečovaní a koordinácii činnosti pri poskytovaní neodkladnej pomoci pri ohrození života, zdravia, majetku i životného prostredia. IZS predstavuje významný systémový zásah z hľadiska riadenia a koordinácie činnosti všetkých jeho záchranných zložiek[13].

Baštecká poukazuje na to, že IZS nie je inštitúcia, ale spolupracujúci súčinný systém, nevytvárajú sa nové orgány, ale využívajú sa zložky, ktoré stanovuje legislatíva a majú svoje vlastné sily, postupy a prostriedky zamerané na záchranu ľudského života, ochranu zdravia i pre likvidáciu následkov po mimoriadnej udalosti. Predovšetkým je dôležité to, aby sa premyslenou, plánovanou spoluprácou zabezpečilo použitie všetkých zdrojov správnym spôsobom, v správnom čase[14].

Cieľom integrovaného záchranného systému je, aby pri ohrození života, zdravia alebo majetku postihnutý neodkladne a bez omeškania dostal nevyhnutnú a odbornú pomoc.

Štruktúru IZS tvoria:

- Ministerstvo vnútra SR,
- Ministerstvo zdravotníctva SR,
- obvodné úrady v sídle kraja,
- záchranné zložky – základné, ostatné, útvary PZ,
- právnické osoby a fyzické osoby oprávnené na podnikanie,
- ostatné fyzické osoby.

Systém prvkov pôsobiacich v IZS definovaných ako záchranné zložky sa delia :

- základné záchranné zložky,
- ostatné záchranné zložky,
- útvary PZ, ktoré majú v rámci IZS osobitné postavenie.[15]
-

Základné zložky IZS zaisťujú nepretržitú pohotovosť pre prijatie možného ohlásenia vzniku mimoriadnej udalosti, jej vyhodnotenie a neodkladný zásah na postihnutom mieste.

---

[12] ŠIMÁK, L. Krízový manažment vo verejnej správe. 2015. Žilina: Žilinská univerzita v Žiline Fakulta špeciálneho inžinierstva.
[13] BUZALKA, J. 2008. Krízový manažment vo verejnej správe. 1.vyd. Bratislava :Akadémia PZ v BA
[14] BAŠTECKÁ, B. 2005. Terénní krizová práce.
[15] Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme.

Pre tento účel sú sily a prostriedky rozmiestňované po celom území tak na Slovensku i v Českej republike.[16]

Základné záchranné zložky IZS sú :

- Hasičský a záchranný zbor (HaZZ),
- poskytovatelia zdravotnej záchrannej služby,
- kontrolné chemické laboratóriá civilnej ochrany,
- Horská záchranná služba,
- Banská záchranná služba.

Základné záchranné zložky svoju činnosť vykonávajú v súlade so svojim zameraním a poslaním podľa osobitých predpisov, pričom pôsobením v IZS ich odborná činnosť nie je dotknutá.

Medzi ostatné záchranné zložky patria :

- ozbrojené sily SR,
- obecné (mestské) hasičské zbory,
- závodné hasičské útvary,
- závodné hasičské zbory,
- pracovisko vykonávajúce štátny dozor alebo činnosti vykonávané podľa osobitných predpisov,
- jednotky civilnej ochrany,
- obecná polícia,
- útvary Železničnej polície,
- Slovenský Červený Kríž, iné právnické osoby a fyzické osoby, ktorých predmetom činnosti je poskytovanie pomoci pri ochrane života, zdravia, majetku.

Ostatné záchranné zložky poskytujú pomoc len v prípadoch, keď sú na tento účel vyzvané a využitie ich potenciálu v širšom meradle sa uvažuje len v prípadoch mimoriadnej udalosti.[17]

Riadenie pri zásahu IZS

Počas krízových situácií sa kladie dôraz na činnosť výkonných zložiek štátu. Ich akcieschopnosť je rozhodujúca pre úspešné zvládnutie a prekonanie krízového obdobia a pre zmiernenie nepriaznivých (škodlivých) následkov. Počas krízových situácií je preto dôležitá činnosť orgánov verejnej správy, ktorých postavenie a činnosť upravuje ústava, ústavné zákony, zákony a vykonávacie predpisy. Na ich základe sú tieto orgány zo zákona oprávnené k prijímaniu a realizácii krízových (mimoriadnych) opatrení na riešenie situácie. V súčasnosti je na Slovensku v platnosti zákon NR SR č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov. Vypracovaním a schválením tohto zákona sa vytvorili právne predpoklady na riadenie štátu v prípade vzniku krízových situácií nevojenského charakteru tak, aby bolo možné včas identifikovať charakter a rozsah prípadného ohrozenia, minimalizovať jeho dôsledky a čo najrýchlejšie obnoviť pôvodný stav. Došlo tiež k ustanoveniu krízových štábov ako integrovaných orgánov na riešenie krízových situácií. Zákon upravuje plánovanie

[16] BAŠTECKÁ, B. 2005. Terénní krizová práce.

[17] Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme.

opatrení a postupov na riešenie krízových situácií, spôsob odbornej prípravy osôb zaradených do orgánov krízového riadenia, ako aj finančné zabezpečenie riešenia krízových situácií.[18]

Riadenie a koordinácia činnosti záchranných zložiek IZS na mieste zásahu prebieha podľa ustanovení zákona o IZS. Činnosť záchranných zložiek na mieste zásahu riadi a koordinuje veliteľ zásahu z HaZZ, pri záchranných činnostiach v horských oblastiach vedúci zásahu z Horskej záchrannej služby.

Ak nezasahuje HaZZ, činnosť záchranných zložiek IZS riadi a koordinuje na mieste zásahu veliteľ alebo vedúci jednotky tej záchrannej zložky, ktorého určí príslušník koordinačného strediska, v prípade pátrania po lietadlách alebo poskytovaní pomoci pri leteckej nehode orgán zodpovedný za pátranie po lietadlách a záchranu ľudských životov.

Do odborných činností iných záchranných zložiek IZS veliteľ zásahu alebo iná oprávnená osoba nezasahuje. Ak si to situácia na mieste zásahu vyžaduje, veliteľ alebo oprávnená osoba zásahu zriaďuje štáb ako svoj poradný orgán zložený zo zástupcov zasahujúcich záchranných zložiek IZS.

Výsledkom rozhodovacieho procesu je samotné rozhodnutie veliteľa zásahu. Rozhodnutie veliteľa vyjadruje záver o výbere z jednej alternatív riešenia krízovej situácie/MU. Stáva sa záväznou normou činnosti výkonných zložiek, východiskom pre ich konanie a správanie sa pri plnení úloh.[19]

Musíme poukázať na neľahkú situáciu veliteľa – osoby, ktorá má dôležité postavenie v krízovej situácii a ktorá zasahuje a výrazne ovplyvňuje celý zásah svojimi úsudkami, svojim rozhodnutím.

V procese cieľavedomého riadenia ľudského konania sa uplatňuje rozhodovanie nielen pri voľbe medzi rôznymi pohnútkami a cieľmi, ale aj pri voľbe medzi alternatívami jednať – nejednať (konať - nekonať). Jedinec sa tiež rozhoduje pri výbere prostriedkov a postupov k dosiahnutiu cieľa, v situácii vyžadujúcej prerušenie či zastavenie činnosti. Schopnosť sa správne, uvážlivo a včas rozhodovať patrí k základným predpokladom praktickej činnosti a tvorivého myslenia a zároveň je aj dôležitou zložkou ľudskej osobnosti.[20]

Veliteľ zásahu alebo oprávnená osoba si na zásah môže vyžiadať i ďalšie záchranné zložky IZS alebo požiadať o pomoc právnické osoby, fyzické osoby oprávnené na podnikanie a fyzické osoby, ktoré disponujú možnými technickými prostriedkami, ktoré si daná situácia vyžaduje na poskytnutie pomoci. Fyzické osoby nachádzajúce sa na mieste zásahu sú povinné podriadiť svoje konanie rozhodnutiu a nariadeniam veliteľa zásahu alebo oprávnenej osoby, ako aj strpieť úkony, ktoré súvisia s výkonom činnosti záchranných zložiek IZS pri zásahu.[21]

3 Metodika a cieľ

Pri induktívnom postupe poznávania sme postupovali od zvláštneho k všeobecnému. Našim cieľom bolo získať poznatky (*objektívne*) a pravdu o konkrétnom objekte. Postup indukcie považujeme za správny, ak jeho akceptáciou sú získané dôkazy o konaní (*realizácii procesov psychosociálnej podpory*) vo forme zákonitostí. To znamená, výstup tohto nášho výskumného poznania poskytuje poznatky o realite. Z týchto konštatácií vyplývajú otázky:

---

[18] MAJLINGOVÁ, A, 2011, Manažment a taktika zdolávania krízových situácií, [online] 2011. [cit. 2013-14-01]. Dostupné na internete: http://www.scss.sk/cd_apvv_lpp_0384_09_2011/METODICK%C3%81%20PODPORA%20Z%20INTERNETU/CSR%20CORPORATE%20SOCIAL%20RESPONSIBILITY/Manazment_a_taktika_zdolavania_krizovych_situacii.pdf

[19] Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme

[20] MATOUŠKOVÁ, I; SPURNÝ,J. 2005. Komunikačně náročné situace v policejní praxi.

[21] Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z. o Integrovanom záchrannom systéme

„*Je možné tento proces považovať za hodnotenie*?“ *„Ak áno, čo vlastne hodnotíme?“* Pri odpovediach na takto formulované otázky uvádzame, že v procese výskumu sme využívali hodnotové súdy, ktorými sme definovali (*odhaľujeme, identifikujeme, vysvetľujeme*) konkrétne problémy, ktoré sú spájané s účelovou realizáciou procesov tejto špecifickej podpory, v jednotnom jazyku. V procese realizácie našich zámerov okrem induktívneho prístupu (*typicky pre empirické skúmanie*) sme využívali aj *deduktívne metódy* (*axiomatické, konštruktívne*). Uplatňovali sme ich v prípadoch akceptácie už nadobudnutého a vedecky spracovaného poznania (*najmä z policajných vied, psychológie*), ktoré treba zaradiť do systému a vyvodiť z neho dôsledky, prípadne nové poznatky.

Jedným z cieľov štúdie je identifikovať vybrané súvislosti spojené s výkonom práce pri zásahu hasičov i policajtov v situácii katastrofy (stres a záťaž.). Na základe dotazníkového šetrenia sme zozbierali množstvo informácií, z ktorých uvedieme len závery v súvislosti s prežívaním a hodnotením hasičov a policajtov.

Dotazník patrí medzi najčastejšie používané výskumné nástroje v kvantitatívnom spoločenskovednom výskume, jeho výhodou je predovšetkým anonymita.[22]

Môžeme ho využiť ako merací nástroj v rámci rôznych výskumných plánov, stretávame sa s ním v experimente, ale aj v deskriptívnom či akomkoľvek inom type výskumu[23].

Výskumnú vzorku tvorilo 446 respondentov, 149 príslušníkov HaZZ a 297 príslušníkov Policajného zboru (PZ). Výsledky, pre lepšiu prehľadnosť uvádzame aj v tabuľkách a grafoch (koláčový, stĺpcový), ktorých obsah podrobne popisujeme v texte pod nimi. Dve najčastejšie odpovede zvýrazňujeme podčiarknutím. Hodnoty, ktoré sú z programu „Štatistika“ sme následne prerobili v programe „Excel“, z ktorého uvádzame tabuľky a grafy. Výsledky sme porovnali v párovom T-teste (hladina významnosti rozdielov medzi profesiami), číselné údaje poukazujú na štatisticky významnú rozdielnosť v stredových hodnotách v odpovediach medzi dvoma skupinami.

4 Výsledky a diskusia

Medzi vedľajšie zistenia patrí analýza odpovedí na otázky, ktoré boli zamerané na skutočnosti vyplývajúce z ich pracovného výkonu pri náročných stresujúcich zásahoch. Výsledky máme spracované v tabuľkách i v grafoch.

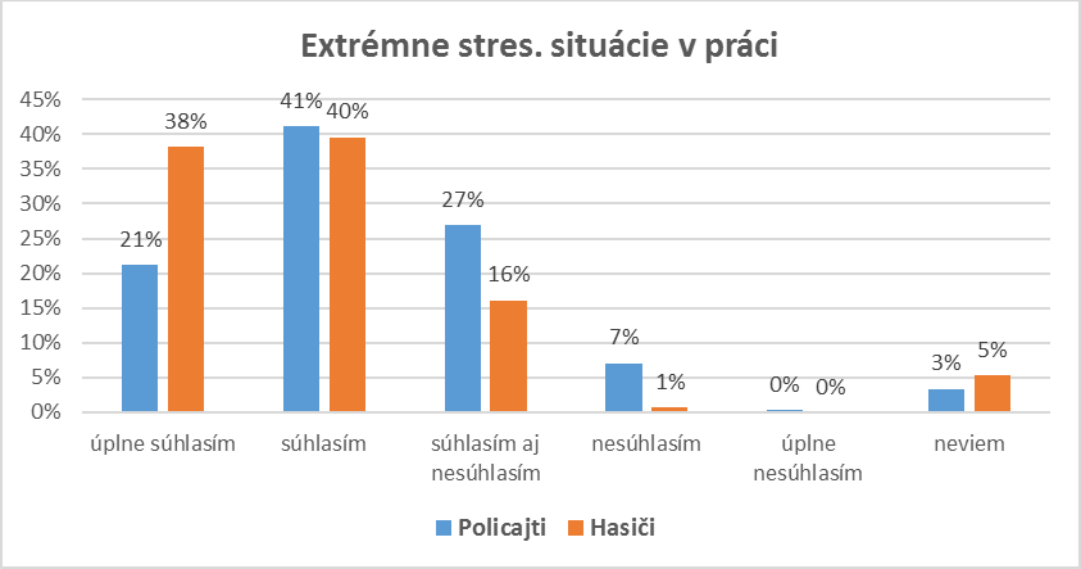
Tabuľka 1 Extrémne stresujúce situácie v práci

Vo svojej práci sa stretávam s extrémne stresujúcimi situáciami.		**Policajti**		**Hasiči**	
Odpoveď	označenie	početnosť	**%**	početnosť	**%**
úplne súhlasím	1	63	**21 %**	57	**38 %**
súhlasím	2	122	**41 %**	59	**40 %**
súhlasím aj nesúhlasím	3	80	**27 %**	24	**16 %**
nesúhlasím	4	21	**7 %**	1	**1 %**
úplne nesúhlasím	5	1	**0 %**	0	**0 %**
neviem	6	10	**3 %**	8	**5 %**
Spolu		**297**	**100 %**	**149**	**100 %**

[22] ONDREJKOVIČ, P. 2005 Úvod do metodológie sociálnych vied. Základy metodológie kvantitatívneho výskumu, s. 104.
[23] ŠKODOVÁ, Z. 2013 Praktický úvod do metodológie výskumnej práce, s. 29.

Hladina štatistickej významnosti rozdielov medzi skupinami	**0,0044**

Graf 1 Extrémne stresové situácie v práci.

Zdroj: Dotazník zostavený autorkou.

V tabuľke 1 a v grafe 1, sme spracovali číselné údaje odpovedí policajtov a hasičov na tvrdenie: „*Vo svojej práci sa stretávam s extrémne stresujúcimi situáciami.*“ V oboch skupinách rovnako na prvom mieste uvádzali odpoveď **č. 2 súhlasím**, policajti – 41 % respondentov a 40 % respondentov hasičov. Druhou najčastejšou odpoveďou policajtov bola odpoveď **č. 3 súhlasím aj nesúhlasím** (27 %), treťou odpoveď **č. 1 úplne súhlasím** (21 %), 7% policajtov odpovedalo **č. 4 nesúhlasím.** Druhou najčastejšou odpoveďou hasičov bola odpoveď **č. 1 úplne súhlasím,** treťou najčastejšou bola odpoveď **č. 3 súhlasím aj nesúhlasím** (16 %), na poslednom mieste bola odpoveď **č. 6 neviem** (5 %). Hladina významnosti rozdielov medzi profesiami (T-test) je 0,0044, ide o štatisticky významný rozdiel.

Čiastkový záver.

Predpokladali sme, že príslušníci PZ a HaZZ súhlasia s tým, že sa vo svojej práci stretávajú s extrémne stresujúcimi situáciami.
Traumatizujúce udalosti majú nasledujúce charakteristické vlastnosti: intenzívna sila pôsobenia; náhlosť, nepredvídateľnosť a neovládateľnosť. Všeobecne môžeme konštatovať, že psychická trauma je vymedzená:

- tým, čo sa deje – typom udalosti;
- tým ako na dianie jedinec reaguje – typom reakcie.[24]

Psychická trauma vzniká pôsobením jedného extrémne stresujúceho zážitku alebo dlhotrvajúcimi stresujúcimi situáciami, ktoré majú nasledujúce charakteristiky:
1. príčina prichádza zvonku;
2. je extrémne desivá;
3. navodzuje zážitok ohrozenia života, telesnej či duševnej integrity;
4. navodzuje pocit bezmocnosti[25]

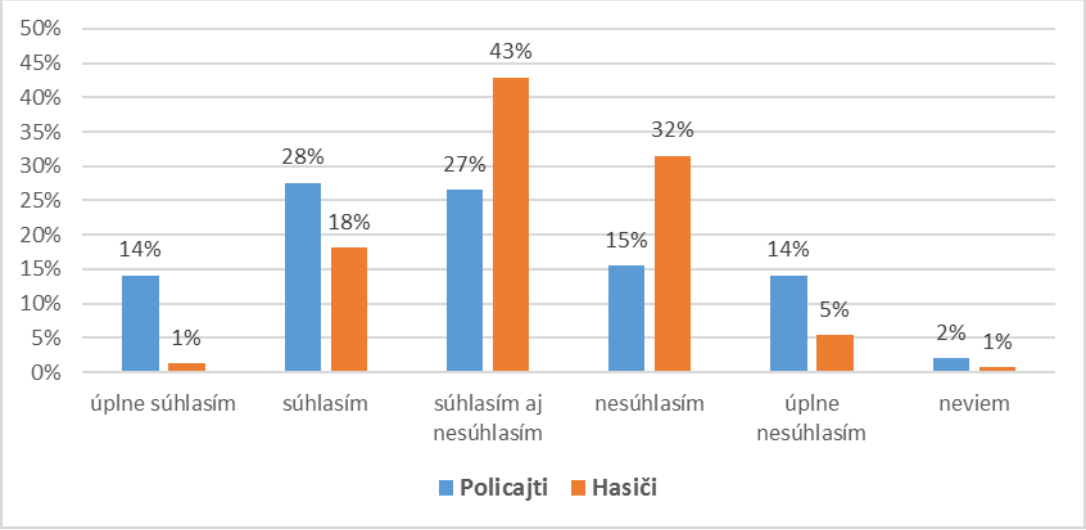
[24] ŠÍN, R. a kol. 2017. Medicína katastrof, s. 288.
[25] VODÁČKOVÁ. D a kol. 2020. Krizová intervence, s. 52.

Vybrané profesie predstavujú zamestnanie, v ktorom sa počíta so zvýšenou mierou záťaže, ktorá vyplýva z ich pracovnej náplne. Práve z tohto dôvodu sa do týchto profesií vyberajú osoby, ktoré spĺňajú isté nároky, musia absolvovať psychotesty a fyzické testy. Z dôvodu možného vzniku situácií, ktoré sú záťažové nielen všeobecným charakterom (autonehoda, povodeň, samovražedné úmysly, konflikt a pod.), ale aj nepredvídateľným vývinom udalostí, rozsahom, množstvom zasiahnutých a pod., to všetko zvyšuje napätie a stres v konkrétnej situácii. Nedostatok času je ďalším záťažovým faktorom a na policajtov i hasičov je z tohto dôvodu vytvorený tlak, ktorý sa môže taktiež odzrkadliť v negatívnom prežívaní. Áno, ľudia z týchto profesií majú zvládať záťaž lepšie, mali by byť na to pripravovaní počas štúdia a doplňujúceho vzdelávania. Cez to všetko nemôžeme zabrániť prirodzeným reakciám jednotlivcov na extrémnu záťaž, s ktorou sa stretávajú v práci, ide najmä o kontakt s ohrozením, so smrťou. Mnohokrát sú svedkami ľudského utrpenia, utrpenia detí. Tieto situácie vnímajú ako najviac zaťažujúce, nakoľko ich mučí vlastná bezmocnosť. Policajti i hasiči väčšinou s tvrdením, že sa v práci stretávajú s extrémne stresovými situáciami súhlasili.

Tabuľka 2 Negatívny dopad zážitkov z práce

Zážitky z práce majú negatívny dopad na môj súkromný život.		**Policajti**		**Hasiči**	
Odpoveď	**označenia**	**početnosť**	**%**	**početnosť**	**%**
úplne súhlasím	1	42	**14 %**	2	**1 %**
súhlasím	2	82	**28 %**	27	**18 %**
súhlasím aj nesúhlasím	3	79	**27 %**	64	**43 %**
nesúhlasím	4	46	**15 %**	47	**32 %**
úplne nesúhlasím	5	42	**14 %**	8	**5 %**
neviem	6	6	**2 %**	1	**1 %**
Spolu		**297**	**100 %**	**149**	**100 %**
Hladina štatistickej významnosti rozdielov medzi skupinami				**0,0052**	

Graf 2 Negatívny dopad zážitkov z práce, spolu

V tabuľke 2 a grafe 2 sú zaznamenané odpovede respondentov na tvrdenie: *„Zážitky z práce majú negatívny dopad na môj súkromný život.“* Policajti najčastejšie zvolili možnosť odpovede **č. 2 súhlasím** (82 respondentov, 28 %) a odpoveď **č. 3 súhlasím aj nesúhlasím** (79 respondentov, 27 %). Hasiči najčastejšie odpovedali možnosťou **č. 3 súhlasím aj nesúhlasím,** a to 64 respondentov, čiže 43 %. Druhou najčastejšou možnosťou odpovedať si 47 respondentov hasičov zvolilo **č. 4 nesúhlasím** (32 %).

Väčšina hasičov súhlasila aj nesúhlasila s názorom, že zážitky z práce majú na ich osobný život negatívny dopad, 28 % policajtov odpovedalo súhlasne, hasiči skôr nesúhlasia. Tento výraznejší rozdiel môžeme sledovať na grafe 2.

Na základe podrobného skúmania možných foriem a faktorov, ktoré ovplyvňujú MU máme možnosť sa zoznámiť s možnou mierou rizika a ohrozenia, ktoré hasiči i policajti prežívajú v rámci výkonu svojej práce. Z tohto dôvodu preniknúť do tejto problematiky považujeme za potrebné. Z našich záverov vyplýva, že MU vytvárajú širokú škálu možného ohrozenia pre verejnosť a zároveň aj pre zasahujúcich profesionálov. Systematické skúmanie tejto problematiky má napomôcť k identifikovaniu možného ohrozenia, odhaliť možné prejavy po prežití intenzívnej záťaže a nájsť formy podpory, ktoré sú pre výkon zamestnancov zasahujúcich v prípadoch MU naozaj efektívne. Nemôžeme takýmto javom uniknúť, sú súčasťou nášho bytia a existencie. Cestu vidíme v zabezpečení takých preventívnych opatrení, ktoré ľudstvu napomôžu pri riešení krízových situácií. Ide o aktivity, ktoré eliminujú možné následky na zdraví, živote i majetku. Dôležitá je pohotovosť a pripravenosť jednotlivých krajín a schopnosť kooperácie v prípade potreby. Každá krajina má vypracované svoje pohotovostné plány a nasadzovanie ľudských zdrojov závisí od charakteru vzniknutej MU. Aj keď sa očakáva flexibilná reakcia pri rozhodovaní počas krízového riadenia, nemožno pozabudnúť na citlivosť problematiky, nakoľko ústredným faktorom je ľudské utrpenie. Do popredia vystupuje otázka medziľudskej pomoci, potreba zachraňovať, ale aj vedieť rozhodnúť komu, kedy a za akých okolností pomoc neposkytovať. Úroveň profesionality záchranárov záchranných zložiek a polície je kľúčová. Obrovská miera zodpovednosti pri záchranných akciách vytvára značný nápor na jednotlivcov, profesionálov vstupujúcich do rizikového prostredia, v ktorom sa nachádzajú spolu s obeťami. Nespracovanie negatívnej skúsenosti môže viesť k značnému poškodeniu duševnej rovnováhy, môže to viesť aj k ochoreniu.

Napriek stereotypom, ktoré vykresľujú policajtov ako hrdinov a neporaziteľných, asi u jednej tretiny policajtov, ktorí sú vystavení rôznym traumatickým udalostiam súvisiacim s prácou, sa rozvinú výrazné symptómy posttraumatického stresu. U mnohých to má negatívny dopad ako napr. vysoká miera užívania alkoholu, manželské a rodinné problémy, domáce násilie, samovraždy.[26]

Záver

Vytvorením vhodných podmienok na realizáciu organizovanej psychosociálnej podpory (PSP) zasahujúcim záchranárom pri zásahu IZS je základným predpokladom funkčného systému poskytovania krízovej intervencie. Metodické usmernenie a možná kontrola činností je súčasťou fungovania. Stav poskytovania PSP je priamo podmienený existenciou a aj reálnou aplikáciou prvkov a metód krízovej intervencie, nemenej dôležitým

[26] DOWLING, M., GENET, B., MOYNIHAN, G. (2005). A Confidentian Peer- Based Asistance Program for Police Officers, Psychiatric Services, p. 870 - 871. Vol. 56. No. 7 [online]. [cit. 2008-3-24]. Dostupný z: http://ps.psychiatryonline.org/article.aspx?articleID=90278

aspektom je poznanie aktuálnej situácie, možností, stavu i kvality poskytovania podpory na miestnej i regionálnej úrovni. Zistené skutočnosti poukazujú na možnosť značných finančných úspor, pokiaľ príslušníci nebudú predčasne odchádzať zo zborov z dôvodu psychického vyčerpania, prípadne ochorenia. Každý príslušník stojí organizáciu nemalé peniaze (výstroj, uniforma, školenie a pod.) Ak je jednotlivec dôkladne odborne pripravený na rôznorodosť krízovej situácie, zároveň si osvojí isté zručnosti a efektívne postupy a ovláda ich, môže v potrebnej chvíli správne a efektívne zareagovať. Nadobudnuté vedomosti a zručnosti človeku umožňujú zvládať aj náročné situácie, získava schopnosť predchádzať kumulovaniu napätia po náročnej traumatizujúcej situácii, čím zabráni možným vznikom prejavov niektorých psychických ochorení. Stáva sa kompetentnejší a rovnako aj koná v prospech seba ako aj v prospech iných i organizácie. Záťažové faktory vo vybraných profesiách predstavujú reálne ohrozenie a fungovanie jednotlivcov v spoločnosti. Vybrané profesie patria do skupiny zasahujúcich, ktorí v práci častejšie prežívajú zvýšenú záťaž a stretávajú sa i s extrémne zaťažujúcimi situáciami. Psychosociálna podpora po MU má za úlohu znížiť *profesionálnu záťaž* zasahujúcich pri IZS.

Literatúra

BADIRU, A. B. and L. RACZ, 2014. Handbook of Emergency Response: A Human Factors and Systems Engineering Approach. Boca Raton: Taylor & Francis Group. ISBN 978-14665-1456-0.

BUZALKA, J. 2008. Krízový manažment vo verejnej správe. 1.vyd. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 298 s. ISBN 978-80-8054-451-5

DOWLING, M., GENET, B., MOYNIHAN, G. (2005). A Confidentian Peer- Based Asistance Program for Police Officers, Psychiatric Services, p. 870 - 871. Vol. 56. No. 7[online]. [cit. 2008-3-24]. Dostupný z: http://ps.psychiatryonline.org/article.aspx?articleID=90278

EVANGELU, J. E. 2013. Krizová komunikace: Efektivní zvládání krizových a zátěžových situací. Ostrava: KEY Publishing s. r. o., 1. vyd., 95 s. ISBN 978-80-7418-175-7.

LISOŇ, M., VAŠKO, A. 2020, Hrozby a riziká- objekty spravodajského záujmu. In: *Notitiae iudiciales Academiae collegii aedilium in Bratislava*. s. 3-15. ISSN 2453-6954

ONDREJKOVIČ, P. 2005. Úvod do metodológie sociálnych vied. Základy metodológie kvantitatívneho výskumu. Bratislava: Regent. 174 s. ISBN 80-88904-35-8

PASTUCHOVÁ NEUMANNOVÁ, A. 2022. Psychosociálna podpora po mimoriadnej udalosti pre vybrané zložky MV SR. Bratislava: Tlačiarne MV SR. 170 s. ISBN 978-80-8054-957-2.

ŠIMÁK, L. 2016. Krízový manažment vo verejnej správe. Druhé prepracované vydanie. Žilina: EDIS - Vydavateľské centrum Žilinskej univerzity. ISBN 978-80-554-1165-1.

ŠÍN, R. a kol. 2017. Medicína katastrof. Praha: Galén. 351 s. ISBN 978-80-7-492-295-4

ŠKODOVÁ, Z. 2013 Praktický úvod do metodológie výskumnej práce. Martin: Univerzita Komenského v Bratislave, Jesseniova lekárska fakulta v Martine. 65 s. ISBN978-80-89544-43-1

VODÁČKOVÁ. D a kol. 2020. Krizová intervence. Praha: Portál s. r. o., 4. vyd. 543 s. ISBN 978-80-262-1704-6

Key words: emergency event, stress factors, psychosocial support.

Summary

An emergency event is a crisis-threatening phenomenon that arises or is ongoing in a specific time and space and with varying intensity; it threatens the life, health and property of people. In most cases, it causes situations, the solution of which requires the specific intervention of professionals who monitor the progress, especially the consequences of the emergency. From the mentioned reality, it is clear that the environment of the emergency event significantly determines the experience and behaviour (their psyche) of these professionals. Stress factors in selected professions represent a real threat to the functioning of individuals in society. The selected professions belong to the group of interveners who more often experience increased stress at work and encounter extremely stressful situations. Psychosocial support after an emergency event should reduce the stress factors of the interveners - members of the Fire and Rescue Corps and members of the Police Force.

mjr. PhDr. Andrea Pastuchová Neumannová, PhD.
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
Katedra spoločenských vied
e-mail: andrea.neumannova@minv.sk
andrea.neumannova@akademiapz.sk

Recenzenti: prof. Ing. Jana Müllerová, PhD., pplk. doc. JUDr. Monika Hullová, PhD.